

Лидија Делић

Институт за књижевност и уметност

lidija.boskovic@gmail.com

https://doi.org/10.18485/ai_gozik.2019.ch5

821.163.41.09

811.163.41'38

ЕПСКИ КАНИБАЛИЗАМ¹

Прилог концептуализацији хране у усменој епици

У раду се трага за концептуалним залеђем „гастрономских“ метафора фреквентних у усменим формулама и епском идиому шире. Показује се да ове метафоре дивергирају у два основна и опречна смера: у првом су посредни знаци примарне деструкције (појести некога / нешто = уништити), док у другом фигурирају у виталистичком кључу апсорпције, интеграције и регенерације (појести = прерадити = поново родити).

Кључне речи: храна, канибализам, усмена епика, смрт, рађање, концептуална метафора.

У теоријским оквирима зацртаним данас већ класичном студијом *Methaphors We Live By* (1980) Џорџа Лејкофа [George Lakoff] и Марка Џонсона [Mark Johnson] и нешто познијим радовима Марка Тарнера [Mark Turner] и Жила Фоконијеа [Gilles Fauconnier] (*The Literary Mind*, 1997; *The Way We Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, 2002), метафора се не посматра као поетски троп, већ као фундаментални принцип мишљења. Људска концеп-

1 Рад је настао у оквиру пројекта „Српско усмено стваралаштво у интеркултурном коду“ (бр. 178011), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

туализација, како показују поменуте студије и врло продуктивна струја у когнитивним наукама иницирана њима, заснива се у великој мери на метафоричком трансферу из сфера апстрактног у сфере чулне перцепције, при чему се као повлашћени домен пројекције издваја категорија простора. Просторним одредницама именује се и посредује људско искуство у најразличитијим, ни по чему „просторним“ сферама: „високи и ниски тонови“, „дубок глас“, „дуго ишчекивање“, „кратка пауза“, „будућност је пред нама“, „виша класа“, „дебела зарада“, „испод части“, „танка свирка“, „куда то води?“, „заобићи истину“, „отићи на онај свет“, „бити ван себе“, „прећи преко нечега“ (у смислу опростити) итд.²

Гутање нема тако широк спектар појмовних транслација, али је као фундаментално физиолошко искуство у великој мери обележило језичку идиоматику: „прогутати кнедлу / жабу“, „прогутати причу“ (наседити на лаж), „грижа савести“, „појести (некоме) џигерицу“, „попити / исисати (некоме) крв“, „нешто га изједа изнутра“, „то дете ме поједе“, „изједе га мржња“, „глад за знањем“³ и сл. У складу с етичким кодексом јуначке епике, који се у великој мери поклапа с етичким

2 Текст је део система студија које се баве концептуализацијом у усменој епизи и фолклору шире (уп. Делић 2012, 2013, 2015, 2016а, 2016в, 2017), те се основна теоријска литература (о појмовној метафори: Lakoff, Johnson 1980; Lakoff 1993; Lakoff, Johnson 1999; Fauconnier, Turner 2002; о митском мишљењу: Kasirer 1985; Meletinski s. a.; о простору као средству моделовања непросторних категорија: Lotman 1976) и базични примери метафоричког трансфера неминовно понављају и варирају.

3 Метафора „глади за знањем“ генерисана је из представе о „гутању мудрости“, присутне у књижевној и ликовној традицији од Библије до позног средњег века (уп. Мангел 2005; Вукићевић, ркп.). Примере гутања свитака на фрескама – с алегориским тумачењем посвећења у трансцендентну тајну – наводи Бранко Летић у студији о старој српској књижевности (2012).

узусима традиционалне заједнице,⁴ у овом сегменту фолклорног корпуса фаворизована је формула којом се укор и срамота маркирају као агенси „изједања“:

- А Турчина изједе срамота (Вук VI, 61)
Ту Османа изједе срамота (Вук VII, 3; уп. Вук VII, 11)
Изједе га укор и срамота (Вук VII, 12)
Онда Жарка изједе срамота (Вук VIII, 8; уп. Вук VIII, 16)
Изједе их укор и срамота (Вук VIII, 52)
А Бабића изједе срамота (ЕН 3; уп. ЕН 11)
Па ме, брате, изједе срамота (КН I, 31)
И то краља изједе срамота (КН III, 4)
Бутум аге изједе срамота (КК III, 9)
А Арапа изједе срамота (МН II, 41)
Но дијете изједе срамота (САНУ III, 4; уп. САНУ III, 28, 38)
Но младу изједе срамота (САНУ IV, 23)
У то бега изједе срамота (СМ 17; уп. СМ 126, 135, 155) –

аналогно савести у савременој језичкој употреби („гризе га савест“), чиме је имплицитно успостављена и дистинкција између два типа културе – традиционалне, у којој је понашање нормирано споља, од стране заједнице (укор и срамота [од некога] јесу релационе категорије и подразумевају интервенцију или арбитражу других), и модерне, у којој је акценат померен на личну процену а механизам санкционисања и контроле интериоризован (савест). У оба случаја изједање је негативно конотирано и упућује на особени вид социјалне, односно психичке дезинтеграције.

Митско-фолклорна свест, примарно усмерена на чулно-конкретно и материјално, акценат је у знатно већој мери ставила на дезинтеграцију тела. У

4 За разлику од етичког кодекса бајке, примера ради (уп. Радуловић 2009: 65–128, посебно 103), анегдоте и сл.

том кључу гутање / прождирање препознато је као један од видова телесног поништавања јунака и оно је, у том смислу, изоморфно другим видовима тоталне физичке деструкције. Стандардне епске казне за женску неверу – која по правилу подразумева грех пути, односно тела (преудају) – јесу спаљивање и растрзање. Обе казне – живо присутне и у реалности средњег века (уп. Радуловић 2009: 95–96) – подразумевају коначно уништење тела ватром или комадањем. Канибализам је подједнако ефикасан, али радикалнији утолико што задира у табу исхране (сопственом врстом), због чега се ређе среће у експлицитном или немаскираном виду (канибализам у незнању).⁵ Реминисценције засноване на овом систе-

5 Канибализам у незнању карактеристичан је за „хришћанско-мориалистичке легенде у стиху“ (термин Вида Латковића) о детету неверног кума претвореном у јагње, које отац у незнању прождире (сижејни образац „Кумовање Грчића Манојла“: „Кад је био на крај горе чарне, / За њим бјели малено јагњешце; / Сјаши с коња Грчићу Манојло, / Те увати малено јагњешце / И меће га себи на коњица. / Кад је дош’о до прве мејане, / Онде Грчић јагњешце заклао, / Заклао га и испек’о младо, / По јагњета поједе Манојло, / Другу полу љуби је понео“; САНУ II, 5) и за круг песама о испеченим и сватовима послуженим деверима (Krstić 1984: II 10, 9, 2):

„Не дај, снахо, погубит’ ђевер!“

Ал’ целати молит’ не дадоше,

Сваки свога закла по гркљану,

Наврћеше оба на пециво,

Испекоше међу двије ватре,

Па наситно месо исјекоше,

Залучише и забиберише

И латински мирис ударише,

Изнијеше мезет војводама –

Од мириса мирише пољана.

Тек што првом zaloжише меса

И по једну чашу окапише,

Зовну Милош два млада ђевера –

Милошу се нема ко озвати. (САНУ III, 67)

му представа срећу се само спорадично, и то у хипотетичким наративима:

Ту се Задар листом искупио,
В'јеће вију, шта ће од Османа,
Тко ћ' Осману савезати руке.
Чобан бану полетио руци:
„Дај ми, бане, изун и тестира,
Да ти свежем Арнаут Османа.“
А вели му млад задарски бане:
„Хајд отален, задарски чобане,
Кад би тебе он жива изјео,
Камо л' би му савезао руке!“ (КН II, 45)

У експлицитном виду мотив канибализма јавља се превасходно у песмама о хајдуцима, што се може довести у везу с природом ових епских протагониста. Као бића везана за хтонски простор горе (Детелић 1992), атрибуцијом изједначена с вуцима⁶ (хајдуци / „горски вуци“) (Делић 2016а), хајдуци, попут цинова канибала у бајкама (Радуловић 2009), не припадају културном простору нити људској заједници и фигурирају „с оне стране“ људског кодекса понашања, било да сами конзумирају људско месо, било да друге присиљавају на то. Први случај карактеристичан је за круг песама о особеном виду хајдучког „причешћа“ крвљу и телом прве особе на коју наиђу и коју убију, забележених углавном на бугарском културном ареалу (Krstić 1984: Q 7, 13), док се у другом случају, у великом кругу варијаната (преко педесет забележених песама), описује дуго и тешко боловање грешног хајдука који је мајку, оца

6 Формулативна епска клетва јесте „Изјели те вуци!“: „Јабучило, изјели те вуци!“ (Вук II, 25); „Какова је, изјели је вуци!“ (Вук III, 37); „Стан', крилате, изјели те вуци!“ (Вук III, 47) итд.

и(ли) сестру приморао да певајући једу тело сина / брата⁷ (Krstić 1984: бр. 216):

Ти собраа, тенка Стојна,
 Ти собраа имањето,
 Те закараха да навалиш
 Да навалиш силен огин,
 Да испечеш м'шко дете,
 Те накараха да го јадиш.
 Ка г' изеде, тенка Стојна,
 Најпосле и теб' заклаха. (Миладиновци, 227)

Слична концептуална залеђина разазнаје се и у негативној квалификацији епских јунака, која екстремну вредност достиже у пресеку представе о табуу исхране људским месом и атаку на свето, конкретно – на мајчине груди, односно мајчино млеко,⁸ чиме се, слично

7 Насилан канибализам среће се и у ситуацијама када се по логици *lex talionis*-а кажњава невестин отац, који је наредио да се девери закољу, испеку и послуже сватовима као јело:

Него Марко говори с Алијом:
 „Пријатељу, да се подмиримо,
 Да ти врнем даре натрагове!“
 Па му закла два близанца сина,
 Нагони га Краљевићу Марко
 Да залага месо од синовах,
 Но га гледа мрко поријеко,
 Врже сабљом, посјече му главу! (САНУ II, 81)

8 Клетва материним млеком сматра се најтежом: „Бего паше, хоће да узјаше, / Ал' му не да остарала мајка, / Заклиње га, да се земља тресе, / Да се прође кавге и мегдана. / А кад виђе да јој не помаже, / На прсима распучи кавада, / А растури свилену кошуљу, / Те је обје дојке извадила, / Љубовићу бегу бесједила: / 'Ако, синко, не послушаш мајку, / Млијекo те моје разгубало! / Мајка нема но тебе једнога, / Дијете си, кукала ти мајка!“ (Вук VII, 23). Уп. Чајкановић 1994: 35; Малобабић 1999; Реџиќан Љушћановић 2017.

„горским вуцима“, и они стављају изван културе и људског поретка⁹:

„[...] Пак сподобит' Арбанију равну,
Који јесу лакоми на благо
Ватрени су вазда на оружје,
Ма су вазда безображне курве
Од времена Кастријота Ђура,
Домовину за новце издају,
Своју мајку за паре продају,
Изјели би сису материну,
Загришће је зубом до ребара,
Ако њима пару мита дамо.“ (Вук IX, 32)

Особен тип представља канибализам од невоље, који се у усменом корпусу среће само по изузетку и могао би се превасходно довести у везу с „постфолклорним“ тенденцијама комбиновања инкобалних елемената традиције у моменту када колективна цензура (Р. Јакобсон, П. Богатирјов) слаби и када се заборавља изворни смисао конкретних мотива. У тим околности-ма Марко Краљевић може да фигурира као беспомоћни сужањ који у тамници једе сопствено преминуло дете да би преживео:

Па се мучи јадан Краљевићу
И некако рука везанијех

9 Реч је о радикализацији формуле „од зла оца, а од горе мајке“, којом се указује на изузетно храбре јунаке, који немају шта да изгубе: „Нека скупи триста Крајичника / Све по пушци и крвавој руци / Од зла оца, а од горе мајке, / Који нема куће ни баштине, / Који нема вјерене љубовце, / Ни ђевојци вјеру заложо, / Па ти ајде с њима у планину, / Лако ћете уватит' ајдука“ (Вук VII, 46); „Сабраше се брда и долине; / Часом паде стотина другова [...] Све по пушци и по десној руци / Од зла оца и од горе мајке, / У кога је кућа кабаница, / Мач и пушка и отац и мајка“ (КН II, 40).

Малено је гробље направио
 И сина је свога укопао.
 Још је стојо јадан Краљевићу,
 Још је стојо три бијела дана,
 Али му је круха понестало.
 Трпи Марко још два пуна дана,
 Али више трпјети не може.
 Видје Марко, ће ће погинути
 У тамници од љутога глада,
 Па је мало гробље откопао
 И мртва је извадио сина,
 Ш њим се б'јели данак прехранио. (МН II, 61)

Епика је, како наведени примери показују, у први план извукла негативан потенцијал изједања, посебно у вези с мотивом канибализма, јер је табу исхране сопственом врстом један од фундаменталних културних кодова. Митско мишљење је, међутим, индиферентно према категоријама добра и зла и склоно „холистичкој“ концепцији, каква се до преткрај Средњег века задржала у карневалском доживљају света. У том типу мишљења гутање је истовремено слика живота и слика смрти. Анализирајући систем грчких митова о Атриди-ма, у којима у се у неколико генерација варира мотив изједања детета,¹⁰ Олга Михајловна Фрејденберг истиче следеће:

10 Тантал је убио сина Пелопа и послужио га боговима. Богови су га због тога казнили „Танталовим мукама“. Пелопов син Атреј убио је синове свог брата Тијеста и дао их, у виду јела, самом Тијесту. Атридови синови су Менелај и Агамемнон, у чијој лози се такође (мада без канибализма) задржао мотив убиства сродника (Орест) (Frejdenberg 1987: 66). Ваља имати на уму чињеницу да генерацијско разрачунавање богова, познато грчком миту, почиње од Хроновог прождирања сопствене деце, чему на пут стаје Зевс. Није искључено да би се и у датом случају могло радити о митској синтези гутања и рађања, што се у појмовном типу мишљења разлучује и генерише табу.

Што се тиче метафоре „једење“, она је еквивалентна и „смрти“ и „оживљавању“; по својој семантици она се може односити и на „старо“, на „оца“ [...] али и на „децу“, на „младе“ [...] Метафоре „убијања“ и „једења“ различитог су облика али су изнутра истозначне и удвостручавају једна другу. Оне прецизирају и сужавају слику „смрти као живота“. Овде није присутна та слика; али она постоји у миту и не само што постоји него је сав мит – она сама, њен израз. (Frejdenberg 1987: 67)

Слика о којој Олга Фрејденберг говори задржала се у можда најчистијем виду у карневалском приказу бремените старице („смрти која рађа“¹¹). Метафора „једења / гутања“ као „убијања“ има бројне варијације у митско-фолклорним сижеима који тематизују иницијацију. Средишња фаза иницијатичког кретања подразумева симболичку смрт неофита и она се веома често, поготово у бајкама (Прор 1990), приказује као боравак у утроби звери или чудовишта (Црвенкапа је вероватно најпознатији пример).¹² Из овог система представа генерисана је и појмовна метафора „увек гладне смрти“ (смрт која једе), што се у делима писане књижевности трансформисало у изванредне песничке метафоре (Љубомир Симовић, *Шлемови*, 4):

Пакао видех иза мрачне шуме.
Грешници, с лицима од стакла и гуме,

11 „Међу познатим теракотама из Керча које се чувају у Ермитажу, постоје, између осталих, и необичне фигуре бременитих старица, чије су ружна старост и бременитост гротескно подвучене. Бремените старице се при том смеју. То је веома карактеристична и изразита гротеска. Она је амбивалентна; то је бременита смрт, смрт која рађа.“ (Bahtin 1978: 34)

12 „Онај тко је боравио у желуцу звијери сматрало се да је боравио у царству смрти, у другом свијету.“ (Прор 1990: 354)

бачени под стабла, у јаме и траве,
мале су казане натукли на главе.

И док им се лобање кувају, да буду
укусна храна за рођену груду,

док трубач цеди пљувачку из трубе,
сито гробље дрема чачкајући зубе. (Симовић 2005)

Митској свести, која феномене повезује акцидентално, по случајној блискости, а не узрочно-последично, као појмовно мишљење (Kasirer 1985), није измакла околност да се гутање и репродукција сустичу у истом телесном простору, што је водило идентификацији једења и рађања. Бројне су лирске и бајковите варијације на тему трудноће „од залогаја“ – од девојке која је „шира него дуља“ зато што је прогутала боб, односно жишка,¹³ до „змије младожење“, која се зачиње тако што краљица изједе крило „рибе златнокриле“:

Салт говори вила најстарија:
„Да зна краље, како ја што знадем,
Да сакупи Будимске девојке,
Да донесе много сухо злато,
Да саплете ону ситну мрежу,
Ситну мрежу од сухога злата,
Да је баци у тихо Дунаво,
Да увати рибу златнокрилу,
Да јој узме оно десно крило,
Опет рибу у воду да пусти,
Крило да да госпођи краљици,
Нек изеде оно десно крило,
Једнак ће му трудна заходити.“ (Вук II, 12)

13 „Пак јој вели врачарица стара: / 'Сада ћу ти право казивати / Што ти ћерца ширира него дуља. / Твоја ћерца пурен боб зобала, / У бобу је жишка [по]зобала / Од жишка се чедо заметнуло / зато ти је ширира него дуља.“ (EP 165)

Епски одговор на тему битно је другачији утолико што укључује мотив канибализма:

Пак никшићке буле и кадуне,
 довијају с' јунаке рађати,
 украдоше и Цолеву главу,
 прво вече с бедена од града,
 залуду је пред везиром стала,
 скухаше је кано и говеђу,
 све се од ње јухе насркаше,
 не би л' Цола која гођ зачела. (СМ 135)

Узглобљен у другачији жанровски модел и прилагођен другачијој „политици жанра“ (еманација чуда), исти мотив јавља се и у усменим легендама. У епипогу приче о самоспаљивању Светог (Ј)андрије, који се тим путем чисти од греха „мешања воде и вина“ и посвећује, његова мајка гута неспаљену кост са згаришта и остаје трудна:

Кад то мати чује, стане бугарити, те дође тако до онога огњишта, па стане онај луг прегртати, те тако преврћући нађе једну кошчицу као кукурузно зрно, па је узме и прождре, и од тада занесе. Кад је било доба родити [...] роди се дијете и дрекне, а Господ Бог рече: „Устај, Петре, хајдемо, прероди се Јандрија.“ (Чајкановић 2002: 289)

И ту се, негде, круг метафоричких транслација затвара. У *Етимологијском рјечнику* Петра Скока наводи се да се:

Првобитно значење од *хранити* „2° *servare*, чувати, *custodire*“ *očuvalo* [...] и префиксалној сложенци *pohraniti* „*verwahren*“ [...] *сахранити* (се), *сахраним* pf (13. в Вук. објект *мртвац*) „1° обавити погреб, 2° спасти (се), 3° одбранити, 4° сачувати“, *imprf*, *сахрањивати*, *-храњујем* (Вук) поред *сахрањевати* (17. и 18. в.) очувало је семан-

тичку старину. Исто тако поствербал одатле *сахрана f* (Вук) „спас, чување, уточиште, гроб, погреб“ (Славонија, Босна, запад). (Skok 1971: 684) –

што нас сасвим другим путем води истој концептуалној залеђини и истој митској слици „мајке“, овога пута „мајке земље“ која гута (сахрањује) и рађа.

Извори и литература

Bahtin, Mihail. *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjega veka i renesanse*. Београд: Nolit, 1978. Штампано.

Вук I–IV: *Српске народне пјесме I–IV*. Скупио их Вук Стеф. Караџић. Београд: Просвета, 1975–1988. Штампано.

Вук VI–IX: *Српске народне пјесме VI–IX*. Скупио их Вук Стеф. Караџић. Љубомир Стојановић (прир.). Београд: Државно издање, 1899–1902. Штампано.

Вукићевић, Драгана. „Жива и душата реч“. У рукопису.

Делић, Лидија. „Вук у просторном и жанровском моделу“. Јеленка Пандуревић, Маја Анђелковић (ур.). *Canis lupus: између обредне маске и књижевне животиње*. Крагујевац: ФИЛУМ, 2016. 51–66. Штампано.

Делић, Лидија. „’Док је сунца и док је мјесеца’ – сунце и месец као средства концептуализације у усменој епизици“. Ljiljana Banjanin, Persida Lazarević Di Giacomo, Sanja Roić, Svetlana Šeatović (eds.). *Il Sole Luna presso gli slavi meridionali I*. Alessandria: Edizioni dell’Orso, 2017. 85–101. Штампано.

Делић, Лидија. „Зв’езда тјера мјесеца. Концептуализација и мере времена у усменој поезији“. Лидија Делић (ур.). *Време, вакат, земан. Аспекти времена у фолклору*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2013. 421–457. Штампано.

Делић, Лидија. „Змија, а српска. Змија у просторном коду“. Мирјана Детелић, Лидија Делић (ур.). *Гује и јакрепи. Књижевност, култура*. Београд: Балканолошки инсти-

- тут САНУ, 2012. 125–147. Штампано.
- Делић, Лидија. „Кличе Милош српски поп’јевати’. Концептуализација етнонима у усменој епици“. Дејан Ајдачић (ур.). *Срби и српско*. Београд: Алма, 2016. 50–71. Штампано.
- Делић, Лидија. „Од баждарине до друмарине. Друм, путници и препреке на друму у усменој епици“. *Лицеум XXII/16* (2016): 37–53. Штампано.
- Делић, Лидија. „Транссветовни идентитет и концептуализација оног света“. *Зборник Матице српске за књижевност и језик* 63/1 (2015): 59–70. Штампано.
- Детелић, Мирјана. *Митски простор и епика*. Београд: САНУ, 1992. Штампано.
- ЕР: *Ерлангенски рукопис*. Мирјана Детелић, Снежана Самарџија, Лидија Делић (прир.). *Monumenta Serbica* (<http://www.erl.monumentaserbica.com/>). Веб. 5. 2. 1019.
- ЕН: *Muslimanske narodne junačke pjesme*. Sakupio Esad Hadžiomerspahić. U Banjoj Luci: Ugrenović, 1909. Štampano.
- Kasirer, Ernst. *Filozofija simboličkih oblika. Drugi deo: Mitsko mišljenje*. Novi Sad: Dnevnik, Književna zajednica Novog Sada, 1985. Štampano.
- КН I–II: *Narodne pjesme muslimana u Bosni i Hercegovini I–II*. Sabrao Kosta Hörmann 1888–1889. Sarajevo: Kušan, 1933. Štampano.
- КН III: *Narodne pjesme muslimana u Bosni i Hercegovini*. Iz rukopisne ostavštine Koste Hörmanna. Đenana Buturović (прир.). Sarajevo: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, 1966. Štampano.
- Lakoff, George. „The contemporary theory of metaphor“. Andrew Ortony (ed.). *Metaphor and Thought*. Cambridge: University Press, 1993, 201–251. Štampano.
- Летић, Бранко. „Сасуди речи анђеоске хране и ’чаше’ животворећег пића у старој српској књижевности“. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 41/2. Београд: Међународни славистички центар, Филолошки факултет, 2012. 857–864. Штампано.
- Lotman, Jurij M. *Struktura umetničkog teksta*. Beograd: Nolit, 1976. Štampano.

- Малобабих, Жељка. „Сакрални карактер мајчиних груди. Од обреда до вербалног текста и ријечи“. *Српски језик IV/2* (1999): 847–862. Штампано.
- Mangel, Alberto. *Istorija čitanja*. Novi Sad: Svetovi, 2005. Štampano.
- Meletinski, E. M. *Poetika mita*. Beograd: Nolit, s. a. Štampano.
- Миладиновци: *Български народни пѣсни*. Собрани одъ братья Миладиновци, Димитрия и Константина. Загреб: Книгопечатница-та на А. Якича, 1861. Штампано.
- МН I–IX: *Hrvatske narodne pjesme*. Zagreb: Matica hrvatska, 1890–1940. Štampano.
- Pešikan-Ljuštanović, Ljiljana. „Dojenje i majčino mleko u tradicionalnoj kulturi Srba“. Lada Marinković (ur.). *Svakodnevni život deteta: zbornik radova*. Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 2017. 199–214. Štampano.
- Prop, Vladimir Jakovljevič. *Historijski korijeni bajke*. Sarajevo: Svjetlost, 1990. Štampano.
- Радуловић, Немања. *Слика света у српским народним бајкама*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2009. Штампано.
- Reddy, Michael J. „The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language“. Andrew Ortony (ed.). *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979. 284–324. Štampano. <https://msu.edu/~ourork51/800-Phil/Handouts/Readings/Linguistics/Reddy-TheConduitMetaphor-1979.pdf>
- САНУ II–IV: *Српске народне пјесме из необјављених рукописа Вука Стеф. Караџића*. Владан Недић, Живомир Младеновић (прир.). Београд: САНУ, 1974. Штампано.
- Симовић, Љубомир. *Песме. Књига прва. Словенске елегије, Весели гробови, Шлемови, Уочи трећих петлова, Видик на две воде, Игла и конац, Источнице, Тројеручици*. Београд: Стубови клутуре, 2005. Штампано.
- Skok, Petar. *Etimologijski rjecnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga prva, A–J. Zagreb: JAZU, 1971. Štampano.
- Turner, Mark, and Gilles Fauconnier. *The Way We Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*.

- New York: Basic Books, 2002. Štampano.
- Turner, Mark. *The literary mind*. Oxford: University Press, 1997. Štampano.
- Чајкановић, Веселин. *Студије из српске религије и фолклора 1925–1942*. Београд: СКЗ, БИГЗ, Просвета, Партенон, 1994. Штампао.
- Чајкановић, Веселин. *Чудотворни прстен*. Ниш: Просвета, 2002.

Lidija Delić

EPIC CANNIBALISM

Contribution to the conceptualization of food in oral epics

The paper analyzes conceptual hinterland of “gastronomic” metaphors frequent in oral formulas and epic idiom. It turns out that these metaphors diverge in two basic and opposite directions. They are signs of total destruction, physical or social (to eat someone / something = to destroy), but, in the other hand, they stand for absorption, integration and regeneration (to eat = to transform = to re-birth).